

Gemeente van onze Heer Jezus Messias

1. De maagdelijke geboorte, zo wordt dat dan vaak genoemd. Het is op het eerste gezicht een wat merkwaardige aanduiding. Je moet het even omzetten, om wat meer idee te krijgen waar het om gaat. Dan gaat het om een maagd die geboorte geeft aan een kind.

De apostolische geloofsbekentenis spreekt met twee woorden: *ontvangen* en *geboren*. Een formulering vanaf de 4^e eeuw, toen er onderscheid werd gemaakt tussen conceptie en geboorte. Vandaar ontvangen van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria.

Er mogen dan vier evangeliën zijn, het verhaal van de maagdelijke geboorte komt niet voor bij Marcus. Hij heeft zelfs helemaal geen geboorteverhaal.

Alleen Matteüs en Lucas hebben het. Toch verschillen zij nogal van elkaar. Dat komt, omdat Matteüs het vanuit de man vertelt, hij heeft dan ook geen geboorte-, maar een verwekkingsverhaal. Lucas vertelt het vanuit de vrouw, hij heeft een 'echt' geboorteverhaal.

Hoe zit het in het Johannesevangelie? Johannes mag het heel anders doen dan de synoptische evangeliën, maar hij heeft er toch ook weet van. Dat hoort u wel, als hij in zijn proloog (1:12-13) zegt: 'hun heeft hij macht gegeven om zonen Gods te worden, hun die in zijn naam geloven' - en dan komt het - 'die niet uit bloed, noch uit de wil des vleses, noch uit de wil van een man, doch uit God geboren zijn.'

Bij Paulus speelt het thema niet, wordt vaak gezegd. In de Galatenbrief spreekt hij over God die zijn zoon heeft uitgezonden -en dan zegt hij niet geboren uit een maagd, maar: geboren uit een vrouw (4:4).

Sommigen zeggen op grond van dit alles: 'De maagdelijke geboorte speelt in het Nieuwe Testament maar een marginale rol.' Dogmatisch theologen zeggen nog wel eens dat het niet tot het vroegste *kerugma* behoort,¹ en menen op grond daarvan dat het niet als een zo aangelegen punt beschouwd moet worden als wel is gebeurd. Maar dat is me toch te makkelijk gezegd, tenslotte moet je toch zeggen dat alle drie evangelisten die van Jezus' geboorte, beter, van Jezus' begin spreken, een maagdelijke geboorte veronderstellen. Dat hoort bij dat begin. Dan is het te makkelijk om te zeggen dat het maar een marginale rol speelt, als je ziet dat de evangelisten die over Jezus' begin (geboorte/verwekking) spreken, dat vertellen als het verhaal van een maagd die dat overkwam. Dat laatste, 'overkwam', dus letterlijk en figuurlijk.

2. In het verleden is het vaak strijdpunt geweest, en eigenlijk nog steeds wel, tussen orthodoxie en vrijzinnigheid. Een kwestie die nog wel eens zo hoog opliep dat het werd: *to believe or not to believe*. De één geloofde er volkomen in en de ander vond, als die echt zei wat hem op zijn hart lag, dat dat onzin was. De bijbehorende gedachte: het kan gewoonweg niet: een vrouw die maagd is, die geen gemeenschap met een man heeft gehad, kan geen kind baren. Dat kan vandaag niet, en dat kon toen ook niet. De ander vond dat diegene niet voor de Schrift boog. U begrijpt, dat de spanning dan hoog kan oplopen. We hoorden daar ook iets van in de lezing van dr. Hans van Spanning, toen hij het had over de relatie van deze kerk tot de vrijzinnigen.

3. Waar het gesprek niet over ging, als je trouwens al van een gesprek zou kunnen spreken tussen die twee, tussen orthodoxie en vrijzinnigheid, is het stellen van de vraag wat elk van de partijen nu eigenlijk verstaat onder maagdelijke geboorte. Nog beter zou zijn om samen te zoeken naar wat de betekenis daarvan, van maagdelijke geboorte, nu zou kunnen zijn.

Je moet het letterlijk nemen, zei de één, de orthodox, en de ander, de vrijzinnige, vond dat je niet kon doen. Die voelde zich gedwongen tot het opofferen van zijn verstand, *het sacrificium intellectus*, waar ik in *Betheltaal* over sprak.

4. Die situatie moest ik hier toch even naar voren brengen. De reden daarvan: er staat hier echt wel wat op het spel. Daarachter steekt nog een andere discussie, een discussie die er trouwens gedurende de hele kerkgeschiedenis al is geweest. De verschillende antwoorden op de vraag wie Jezus nu eigenlijk is, aan wiens kant hij nu eigenlijk staat. Het is de kwestie van (de synode van) Chalcedon (451 na Chr.), die resulteerde in de formulering dat Jezus één persoon is met twee naturen: een goddelijke en een menselijke natuur.

¹ Er zijn ook theologen, waaronder Pannenberg, die het een legende noemen.

Ik ben blij dat de nieuwe predikant die we er sinds dinsdagavond bij hebben gekregen, kerkhistoricus is. Zij zal u met regelmaat laten zien dat tal van discussies de hele geschiedenis van de kerk door al spelen. We moeten dus niet denken dat het allemaal van die moderne zaken zijn die tegenwoordig aan de orde zijn.

5. U vindt het vast niet erg, als ik zeg dit alles nu verder wil laten rusten. Ik wil verder, en moet dan zeggen dat er nogal wat gelovigen zijn, ik ken er ook diverse uit deze gemeente, die zeggen: 'Ik neem dat maar gewoon aan, die maagdelijke geboorte. Ik neem het maar gewoon aan zoals het in de Bijbel staat.' Anderen lukt dat niet. Mijn preek is een beetje voor die laatste mensen bestemd, maar ik hoop natuurlijk dat die eersten na deze preek ook zullen zeggen: 'Hè ja, ik heb er vanmorgen toch echt ook wel wat aan gehad.'

6. Ik weet niet, hoe het u vergaat, maar ik wil dan altijd weten, hoe het komt dat mensen zo tegenover elkaar kunnen staan. Wat is nu het eigenlijke punt? Dat zit niet zozeer vast, moet u weten, op het woord 'maagd' en 'maagdelijke geboorte' zelf, maar dan gaat het erom uit welke wereld dat woord afkomstig is, in welke wereld dat woord thuishoort. Velen, ook uit de theologische wereld, heel sterk zelfs binnen het officiële rooms-katholieke denken, zien dat toch als een woord uit de wereld van de biologie, ik kan nog beter zeggen: uit de medische wereld. Ze doen net alsof de dokter dat zou kunnen vaststellen dat de maagd Maria zwanger is geworden. Ik moet u echter zeggen dat we dan ver van het geloofsverhaal af zitten. Het is echt geen medisch verhaal dat ons in Lucas 1, maar ook in Lucas 2, verteld wordt. Het medisch zakwoordenboek kan op de Kerstmorgen thuis gelaten worden. De taal die hier gesproken is de taal van het geloof. Goed dat het Oude Testament voorop staat. Dat is altijd al goed, maar vanmorgen geldt dat extra. Want als je dan het Nieuwe Testament hoort, dan hoor je niet alleen heel wat dezelfde woorden, maar dan begrijp je ook dat je die woorden moet begrijpen vanuit dat voorgaande, vanuit Tenach, en dus niet vanuit de kennis die je in je eigen wereld opdoet. Doe je dat laatste (wel), ja, dan ontstaat het misverstand, en dan ook laten alle heftige discussies die erover gevoerd zijn en nog gevoerd worden, zich goed verklaren.

7. Wat Matteüs en Lucas tot uitdrukking hebben willen brengen met hun aankondigingsverhaal van de geboorte van Jezus? Dat Jezus uit de hemel afkomstig is! Om het met dat aloude kerstlied ('Nu zijt welkome') te zeggen: 'Gij komt van alzo hoge, van alzo veer.' We hadden het er op het seniorenkerstfeest afgelopen dinsdag over.

Matteüs en Lucas hebben er zich na Pasen op bezonnen, hoe dit verhaal over Jezus Messias te vertellen. 'Wij willen geen reconstructie van zijn leven geven', moeten ze tegen elkaar gezegd hebben, 'dan kunnen de mensen voor wie wij schrijven, Hem niet verstaan. We moeten zijn geheim vertellen. We moeten vertellen dat er geen menselijke/mannelijke inbreng is geweest bij zijn begin. Ja, we kunnen het beste om dat tot uitdrukking te brengen, zijn geboorte als een wedergeboorte, als een geboorte van bovenaf, vertellen, zoals Johannes het in zijn evangelie heeft gedaan. Bij ons mensen viel/valt dat niet samen: onze geboorte met onze wedergeboorte, maar bij Hem wel. Ja, als we dat nu zo doen, maar dan moet het wel binnen het kader, binnen het raam van de Tenach, ja, als we dat zo doen, binnen het raam van Tenach, dan zullen de mensen ons later ook niet kunnen misverstaan, zou je toch denken!

8. 'Gemeente, Paulus zegt het toch eigenlijk niet eens zo gek in Galaten 4: 'Maar toen de volheid des tijds gekomen was, heeft God zijn Zoon gezonden, geboren uit een vrouw,' Wat Paulus ons laat horen, is dat je dus enerzijds kan zeggen dat hij uit een vrouw geboren is, en anderzijds dat God zijn zoon gezonden heeft. Je kunt er dus op twee manieren over spreken, waar de orthodoxie en de vrijzinnigheid de indruk wekten dat er maar één manier was, alleen de hunne.

Doen Matteüs en Lucas het nu heel anders. Nee en ja. Ik denk dat ze tegen Paulus zouden zeggen: 'Bij jou komt toch niet goed tot uitdrukking dat er geen menselijke bemoeienis mee is geweest. Bij jou wordt toch niet helemaal duidelijk dat *God* - Hij alleen - een nieuw begin maakt.'

9. Gemeente, dat brengt me bij die ene, beslissende

zin voor de maagdelijke geboorte, in het Lucasevangelie, door de engel Gabriël gesproken, wanneer Maria zegt: 'Hoe zal dat zijn, daar ik geen omgang met een man heb?' Dan geeft de bode als antwoord: 'De Heilige Geest zal over u komen en de kracht van de Allerhoogste zal u overschaduwen.' Het is taal die we vlak daarvoor hoorden, in Exodus 40.

Lucas wil duidelijk maken dat deze mens, deze Zoon van God, niet vanuit deze wereld opkomt, dat een leven en sterven zo ten dienste van mensen niet vanuit deze wereld zelf kan voortkomen. Zoals een mens zichzelf ook niet uit het moeras kan lostrekken. Daar heb je hulp van een ander voor nodig.

Daarom gebruikt hij allerlei woorden om dat tot uitdrukking te brengen, waaronder het woord 'overschaduwen'. Dat doet denken aan Exodus 40, waar, als Mozes de gehele tabernakel met de ark precies zo heeft klaargemaakt als hem op de berg getoond was, (waar) de wolk van Gods tegenwoordigheid de tent des samenkomst bedekte. Dan wordt hier voor het woord 'bedekken' in de Griekse vertaling van het Oude Testament precies hetzelfde woord 'overschaduwen' gebruikt als in Lucas 1. De wolk overschaduwde de tent, opdat vervolgens de heerlijkheid van de Heer de tabernakel kan vullen.

Mirjam vertoont in het Lucasverhaal opvallende overeenkomsten met de tabernakel, en speciaal de ark, de plaats waar God woning houdt bij de mensen. Mirjam is de dochter van Sion - en die is altijd maagd, zoals we van Tenach weten - en tegelijk ark van het verbond.

In haar, in deze dochter van Sion, in Israël (!) - want Maria is meer dan een individu, zij representeert hier Israël - maakt God zich nu opnieuw woning onder de mensen. Dat is wat de bode Gabriël aan Maria vertelt: 'God gaat woning maken onder de mensen.' En *dat* Hij doet, zal Lukas ook vertellen: in het geboorteverhaal, in Lucas 2.

10. En wat Lucas dan in een heel verhaal zal gaan vertellen, zal de evangelist Johannes in één zin zeggen, in zijn ouverture, zijn openingshoofdstuk: 'Het Woord is vlees geworden en heeft onder ons woning gemaakt.' En dan staat er eigenlijk: '... heeft zijn tabernakel, zijn tent, opgeslagen.'

God gaat woning maken onder ons? Komt Hij dan uit de hemel naar ons toe? Maar hoe doet Hij dat dan? Zou het waar zijn wat in Daniël gezegd wordt:

'En zie, met de wolken(!) des hemels kwam iemand gelijk een Mensenzoon
en Hem werd de heerschappij gegeven,
een eeuwige heerschappij die niet zal vergaan
en zijn koningschap is één die onverderlijk is.'

O, maar dan begrijp je toch ook, waarom Lucas het woord 'overschaduwen' gebruikt. Die schaduw wordt natuurlijk veroorzaakt door die wolk waarop Hij zelf kwam. O, dan is Lucas 2 u zojuist voorgelezen, het verhaal van zijn hemelkomst. Geen hemelvaart, maar hemelkomst. De hemel komt naar u en mij toe.

Maar dan komt Hij echt woning maken onder de mensen! Dan komt Hij echt om uw en mijn bestaan te delen! Dan is een mens dus niet en nooit meer alleen!

Nee, dan is het wel terecht dat die bode zegt: 'Jij hebt genade gevonden van de kant van God.' Hij zelf komt immers van zijn kant op haar toe.

Zeg dat wel: 'Goeie genade.'

In de Naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. Amen.

Schriftlezingen:

Exodus 40 : 17-38

Lucas 1 : 26 - 38

Lucas 2 : 1 - 14

*1^e Kerstdag, 25 december 2008
Bethelkerk, Den Haag-Loosduinen
ds. Nico Riemersma*